

An Economic Analysis of the Interaction between Third-Party Liability for Breach of Contract and Specific Performance: A Comparative Study of United States and Iranian Law

Hasan Alipour · PhD in Private Law, Faculty of Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author) dr.h.alipour@gmail.com

Ahad Shahi Damanjani · PhD in Private Law, Faculty of Law and Political Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. ahadshahi@yahoo.com

Abstract

1. Introduction

The interaction between third-party liability in breach of contract and the enforcement of specific performance represents a significant area of inquiry in the economic analysis of law. The core concern in contractual remedies, from an economic perspective, is to protect the interests of the contracting parties in a way that minimizes costs, thereby promoting efficient resource allocation and enhancing social welfare. Specific performance, as a remedy for breach of contract, ensures that the contract is executed as agreed, thereby safeguarding the promisees' expectations. Conversely, third-party liability arises when an external party induces a breach of contract, leading to potential conflicts with the enforcement of specific performance. The legal systems in the United States and Iran offer distinct approaches to these issues, making a comparative study both relevant and insightful.

This paper explores the interaction between third-party liability in breach of contract and the enforcement of specific performance through the lens of economic analysis. It delves into the economic rationale behind holding third parties liable for inducing breaches and the implications of prioritizing specific performance over contract termination and damages. The discussion also addresses the inherent conflict between these remedies and seeks to identify economically compatible solutions that align with the principles of justice and efficiency.

2. Research Question

The central research question addressed in this paper is: How do third-party liability in breach of contract and the enforcement of specific performance interact, and what are the economically compatible solutions to the consequences arising from their application?

This question arises from the recognition that both third-party liability and specific performance serve as mechanisms for efficient resource allocation within a legal framework, but they may also be in conflict. Specifically, the research aims to understand whether the prioritization of specific performance over contract termination and damages undermines the basis for third-party liability in breach of contract. Conversely, the study also examines whether prioritizing third-party liability disrupts the enforcement of specific performance, and how these legal institutions can coexist or be reconciled within an economically efficient legal system.

3. Research Hypothesis

This paper posits the hypothesis that the prioritization of specific performance over contract termination and damages, as a general rule, may eliminate the grounds for third-party liability in breach of contract. This hypothesis challenges the prevailing economic view that third-party liability in breach of contract is essential for optimal resource allocation. The research hypothesizes that if specific performance is consistently prioritized, third parties would lack the incentive to induce a breach, as the promisor would be legally bound to perform the contract. Consequently, the need for third-party liability would diminish, potentially leading to a more straightforward and efficient legal framework that prioritizes the fulfillment of contractual obligations.

The hypothesis further suggests that in legal systems where specific performance is favored, the efficiency gains from third-party liability may be limited or even negated. This would imply that the interaction between these remedies is not just a matter of legal doctrine but also of economic efficiency, with significant implications for the design of contractual remedies.

4. Methodology & Framework, if Applicable

The research methodology employed here is primarily doctrinal and comparative, with a strong emphasis on the economic analysis of law. The study systematically examines the legal theories and doctrines surrounding third-party liability in breach of contract and specific performance in both the United States and Iranian legal systems. By comparing these two distinct legal frameworks, the research aims to uncover the underlying principles that govern the interaction between these remedies and to assess their economic implications.

Doctrinal Analysis: This paper begins by conducting a detailed doctrinal analysis of third-party liability in breach of contract and specific performance in both U.S. and Iranian law. This involves examining statutory provisions, case law, and the opinions of legal scholars to understand how these remedies are conceptualized and applied in each jurisdiction. The doctrinal analysis is crucial for identifying the legal basis for these remedies and understanding their role within the broader legal system.

Comparative Analysis: This paper then undertakes a comparative analysis to highlight the similarities and differences between the U.S. and Iranian approaches to third-party liability and specific performance. This comparative approach is essential for understanding how different legal traditions address the interaction between these remedies and for identifying potential areas of convergence or divergence. The comparison also sheds light on the cultural and legal factors that influence the prioritization of specific performance or third-party liability in different jurisdictions.

Economic Analysis: Central to the methodology is the application of economic analysis of law. This involves assessing the efficiency implications of different legal rules and remedies, with a focus on resource allocation, transaction costs, and social welfare. The economic analysis is used to evaluate the extent to which third-party liability and specific performance contribute to or hinder economic efficiency. It also helps to identify potential trade-offs between these remedies and to propose economically viable solutions that align with the goals of the legal system.

Theoretical Framework: The theoretical framework for the research is grounded in the principles of law and economics, particularly the theories of efficient breach, optimal resource allocation, and social welfare maximization. The framework also incorporates elements of contract theory, particularly the concepts of expectation damages, reliance damages, and specific performance as mechanisms for enforcing contractual obligations. This interdisciplinary approach allows for a more nuanced understanding of the interaction between third-party liability and specific performance and provides a robust foundation for the analysis.

5. Results & Discussion

The analysis conducted in this study reveals significant insights into the interaction between third-party liability in breach of contract and the enforcement of specific performance within the legal frameworks of the United States and Iran. The findings underscore the complexities involved in reconciling these two legal remedies, particularly from the perspective of economic efficiency and justice.

In the context of the U.S. law, third-party liability in breach of contract is predominantly viewed as a mechanism that facilitates the optimal allocation of

scarce resources. The economic rationale behind this legal construct is grounded in the principle that resources should be allocated to those who value them the most, thereby enhancing overall social welfare. The concept of efficient breach underpins this approach, suggesting that if a third party is willing to offer a higher price for the subject matter of the contract than the original promisee, the breach may be economically justified. The promisor compensates the promisee for any damages incurred, while also securing a higher profit, which theoretically leads to a Pareto improvement—where at least one party is better off without making anyone else worse off.

The discussion further reveals that in U.S. law, when a conflict arises between the enforcement of specific performance and third-party liability in breach of contract, the legal system generally favors the latter. This preference is justified on the grounds that third-party liability contributes to efficient resource allocation and encourages market dynamism. However, this is not an absolute rule. The priority shifts towards specific performance in situations where the promisee cannot easily obtain substitute goods or services in the market. Moreover, the law aims to prevent third-party opportunism—where a third party induces a breach solely to capitalize on the situation without contributing to overall economic efficiency. This nuanced approach reflects a balancing act between protecting contractual expectations and promoting economic efficiency.

In contrast, Iranian law presents a different set of challenges and considerations. The study highlights the need for a more structured and nuanced approach to the prioritization of specific performance and third-party liability. The current legal framework in Iran does not clearly establish a hierarchy between these remedies, which can lead to inconsistencies and inefficiencies in contractual enforcement. The results suggest that a revision of the contractual remedy system is necessary to address these issues.

The research advocates for a differentiated approach in Iranian law, where the prioritization of specific performance or third-party liability is determined by the nature of the contract and the subject matter involved. For instance, in consumer contracts, where the protection of the consumer is paramount, specific performance should take precedence to safeguard the interests of the weaker party. On the other hand, in commercial or ordinary contracts, third-party liability should generally be prioritized, reflecting the principles of economic efficiency and market operation, unless specific circumstances—such as the non-availability of substitute goods or the critical role of the promisor's expertise—warrant the enforcement of specific performance to prevent opportunistic behavior.

The discussion also emphasizes the importance of tailoring legal remedies to the specific context of the contract, considering factors such as the market availability of the subject matter, the nature of the goods or services, and the

relative bargaining power of the parties involved. This tailored approach not only enhances the efficiency of contractual remedies but also aligns with the broader objectives of justice and fairness in the legal system.

6. Conclusion

The conclusion drawn from this comparative study underscores the importance of aligning legal remedies with the principles of economic efficiency and justice. In U.S. law, the preference for third-party liability in breach of contract reflects an economic approach that prioritizes resource allocation to those who value them the most. This approach, grounded in the theory of efficient breach, suggests that when a third party values the contract's subject matter more than the original promisee, inducing a breach can lead to a Pareto-efficient outcome. However, this principle is moderated by the need to protect promisees in situations where substitutes are not readily available or where the third party's actions constitute opportunism.

In contrast, the Iranian legal framework requires a more systematic revision to clearly delineate the conditions under which specific performance or third-party liability should be prioritized. The study proposes that the Iranian legislator adopt a differentiated approach, taking into account the nature of the contract and its subject matter. Specifically, consumer contracts should prioritize specific performance to protect the weaker party, while commercial contracts should generally favor third-party liability, except in cases where specific performance is necessary to prevent opportunistic breaches.

This research highlights the potential for legal systems to enhance both economic efficiency and justice by adopting flexible, context-sensitive approaches to contractual remedies. The findings suggest that a one-size-fits-all approach may not be suitable for addressing the complexities of modern contractual relationships. Instead, a nuanced, case-by-case analysis that considers the economic implications and the specific circumstances of each contract can lead to more equitable and efficient outcomes.

Ultimately, this study contributes to the ongoing discourse on the economic analysis of law by demonstrating how legal principles can be harmonized with economic theory to achieve optimal resource allocation and social welfare. It also provides a valuable comparative perspective that can inform future legal reforms in both U.S. and Iranian law, particularly in the area of contractual remedies. By integrating economic considerations into the legal analysis, this research offers a pathway towards more effective and just legal frameworks that can better serve the needs of contracting parties in a complex and dynamic market environment.

Keywords: Third-Party Interference, Pareto Efficiency, Social Welfare, Efficient Resource Allocation.

تحلیل اقتصادی تعامل مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و انجام عین تعهد؛ مطالعه تطبیقی در حقوق آمریکا و ایران

حسن علی پور • دانش‌آموخته دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
dr.h.alipour@gmail.com
احد شاهی دامن‌جانی • دانش‌آموخته دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران،
ahadshahi@yahoo.com ایران.

چکیده

از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، هر یک از نهادهای مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و انجام عین تعهد وسیله‌ای برای تخصیص کارای منابع و افزایش رفاه اجتماعی می‌باشند. چنان‌چه قاعده کلی، بر تقدم الزام به انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد و پرداخت خسارات باشد، زمینه بروز مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد از بین می‌رود؛ درحالی‌که، با تقدم مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، امکان الزام به انجام عین تعهد وجود نخواهد داشت. بنابراین، بین نهادهای حقوقی مذکور در نیل به عدالت و کارایی اقتصادی، تعارض به وجود می‌آید که رفع این تعارض نیازمند تحلیل اقتصادی خواهد بود. مطابق یافته‌های مطالعات اقتصادی حقوق در آمریکا، مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، خلأهای نظام ضمانت‌اجراهای نقض تعهدات قراردادی را جبران می‌کند و چنان‌چه کارایی پارتویی (Pareto Efficiency) وجود داشته باشد، می‌بایست تقدم با مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد باشد. با این همه، ساختار نظام ضمانت‌اجراهای قراردادی در حقوق ایران به گونه‌ای است که استقلال مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و انجام عین تعهد از یکدیگر قابل برداشت است. از جمله یافته‌های این مقاله که از رهگذر آراء اندیشمندان حقوق اقتصادی حاصل آمده، ارائه پیشنهاداتی برای اصلاح و تعدیل مواد قانون مدنی در زمینه تقدم الزام به انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد، با توجه به مسؤولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد است.

واژگان کلیدی: مداخله‌گر ثالث، کارایی پارتویی، رفاه اجتماعی، تخصیص کارای منابع.

مقدمه

از چشم‌انداز تحلیل اقتصادی حقوق، در صورتی ضمانت اجرای قراردادی کارایی دارند که در فرض نقض تعهدات، با کمترین هزینه بیشترین حمایت را از منافع طرفین قرارداد کنند و منجر به تخصیص کارایی منابع و افزایش رفاه اجتماعی شوند. بنابراین، از جمله ضمانت اجرای قراردادی، الزام به انجام عین تعهد^۱ است که با اغلب نهادها مانند مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد^۲، نقض کارآمد قراردادها، قاعده بازی در اجرا یا نقض قراردادها و قابلیت شیوه‌های جمع ضمانت اجراها ارتباط نزدیکی دارد. در این مقاله به مطالعه تعامل مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد پرداخته می‌شود که برای نخستین بار در نظام حقوقی ایران مطرح می‌شود.

مطابق عقیده مرسوم میان استادان حقوق، چنانچه بین دو شخص قرارداد معتبر وجود داشته باشد و ثالث با وصف علم به آن قرارداد منعقد، متعهد را ترغیب به نقض قرارداد کند و در نتیجه، به متعهدله ضرر وارد شود، ثالث به دلیل مداخله در نقض قرارداد، مسئولیت مدنی خواهد داشت (Varadarajan, 2001, pp. 741-742)؛ البته مبنای عمده مداخله ثالث در نقض قرارداد این است که مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد تمایل به پرداخت مبلغ بیشتر از بهای قراردادی دارد و به همین دلیل، ثالث قیمت پیشنهادی بیشتری از قیمت متعهدله برای انجام عین تعهد به متعهد می‌دهد و چون قیمت پیشنهادی ثالث به گونه‌ای است که متعهد با دریافت آن، افزون‌بر جبران کامل خسارات وارد به متعهدله، سود بیشتری نیز عاید خودش می‌شود، اقدام به نقض قرارداد می‌کند. بنابراین، از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث با استفاده بهینه از منابع، قرار گرفتن منابع در اختیار افرادی که بیشترین ارزش را برای آن‌ها قائل‌اند، اجرای باانگیزه تعهدات قراردادی به وسیله طرفین و مانند این‌ها سازگاری دارد. با وجود این، برخی استادان تحلیل اقتصادی حقوق، اعتقاد به کارایی تقدم انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد و پرداخت خسارت دارند و به منظور اثبات نظریه خود به دلایل گوناگونی استناد کرده‌اند (Schwartz, 1979, pp. 276-278; Kronman, 1978, pp. 366-369; Eisenberg, 2005, pp. 1018-1019).

1. Specific Performance
2. Tortious Interference with Contract

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، چنانچه انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد و پرداخت خسارات تقدم داشته باشد و قاعده کلی به شمار آید، شخص ثالث در ترغیب متعهد به نقض قرارداد و حتی خود متعهد در عهدشکنی انگیزه‌ای نخواهد داشت؛ زیرا در هر حال اولویت با انجام عین تعهد است و نوبت به فسخ قرارداد و پرداخت خسارات نمی‌رسد تا زمینه بررسی مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد فراهم باشد.

با توجه به مطالب گفته‌شده، پرسش اساسی در این مقاله این است که تعامل میان مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد چگونه است و از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، راهکارهای سازگاری پیامدهای ناشی از آن‌ها چیست؟ برای پاسخ به این پرسش، نظریه‌های استادان حقوق آمریکا و ایران محور بررسی قرار گرفته است.

۱. تبیین حقوقی و اقتصادی موضوع

پیش از ورود به بحث تعامل مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد، تبیین حقوقی و اقتصادی نهادهای حقوقی یادشده ضروری به نظر می‌رسد. از نظر تحلیل حقوقی، همان‌گونه که از عنوان «مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد» برمی‌آید، ثالث در قرارداد دیگران دخالت می‌کند و متعهد را ترغیب به نقض قرارداد منعقد می‌کند که منجر به ورود خسارت به متعهد می‌شود و به همین دلیل، ثالث با وجود شرایطی مکلف به جبران خسارت وارد به متعهد است؛ البته شرایط تحقق مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد عبارت‌اند از ۱) وجود قرارداد معتبر میان متعهد و طرف ناقض (متعهد)، ۲) علم ثالث به وجود قرارداد، ۳) ترغیب به نقض قرارداد به وسیله ثالث و ۴) ورود خسارت به متعهد به واسطه ترغیب ثالث به نقض قرارداد (Varadaraja, 2001, pp. 741-742).

۱. باید توجه داشت که مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد مربوط به مرحله بعد از تشکیل قرارداد است و ناظر به دخالت ثالث در مذاکرات ابتدایی میان اشخاص به منظور انعقاد قرارداد نیست؛ چنان‌که در حقوق اسلام، عدم جواز ورود به معامله دیگران به وسیله اشخاص ثالث (نهی النبئی (صلی‌الله علیه و آله) أَنْ يَدْخُلَ الرَّجُلُ فِي سَوْمِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ) شامل موردی می‌شود که قرارداد میان طرفین منعقد شده باشد (وجدانی فخر، ۱۴۲۶ق، ج ۶، ص ۳۳۲). در غیر این صورت ورود ثالث در مذاکرات ابتدایی میان اشخاص برای خرید یا فروش کالایی متعلق مورد نهی قرار نگرفته است و معمولاً موجب مسؤلیت مدنی نمی‌شود.

برای مثال، «الف» یک دستگاه چمن‌زنی به قیمت ۱۰۰۰ دلار به «ب» می‌فروشد و پیش از تسلیم آن، «ج» به دلایل مختلف پیشنهاد خرید همان دستگاه را به مبلغ ۱۵۰۰ دلار به «الف» می‌دهد که بهای متعارف دستگاه فروخته‌شده در بازار ۱۲۵۰ دلار است؛ چنان‌که ملاحظه می‌شود، از حیث مبنایی، «ج» چون ارزش بیشتری برای دستگاه چمن‌زنی در مقایسه با «ب» قائل است و به دلایل گوناگون از قبیل عدم امکان مراجعه به بازار برای تهیه آن دستگاه، تخصص نداشتن در خرید دستگاه چمن‌زنی از بازار و اعتماد به شخص «الف» و مانند این‌ها، خرید دستگاه را از او مقرون‌به‌صرفه می‌داند و از نظر تحلیل اقتصادی، اساساً نقض قرارداد میان «الف» و «ب» به نفع طرفین و ثالث است؛ زیرا با نقض قرارداد و پرداخت خسارت به «ب» (متعهدله)، زیان ناشی از نقض قرارداد وارد به او به‌طور کامل جبران می‌شود و نیز «الف» (متعهد) ۲۵۰ دلار بیشتر از فرض اجرای تعهد با «ب» سود می‌برد و در نهایت، «ج» (ثالث) به کالای مورد نیازش می‌رسد؛^۱ البته پیامد مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد به معنای نفوذ قرارداد دوم (در مثال گفته‌شده قرارداد میان «الف» و «ج») و پرداخت بهای آن به متعهد برای سرشکن کردن میان جبران خسارت وارد به متعهدله قرارداد اول (در مثال بالا شخص «ب») و تحصیل سود بیشتر برای خودش است. به تعبیر اقتصادی، بی‌آنکه وضعیت «ب» بدتر شود، وضعیت «الف» و «ج» بهتر می‌شود (کارایی پارتویی)^۲ (Mc Chesney, 1996, pp. 134-135). بنابراین، مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد با تخصیص کارای منابع و افزایش رفاه اجتماعی، قرار گرفتن منابع در اختیار افرادی که بیشترین ارزش را برای آن قائل‌اند و اجرای بانگیزه تعهدات قراردادی به‌وسیله طرفین سازگاری دارد. با وجود این، امکان طرح مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض

۱. البته مثال متعارف در میان استادان تحلیل اقتصادی حقوق آمریکا برای مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، دعوی لوملی علیه گای (Lumley v. Gye) در سال ۱۸۵۳ است. مطابق این پرونده، لوملی، به‌عنوان مالک تئاتر، با واگنر (Wagner) که از آوازخوان‌های مشهور بود، قرارداد آوازخوانی منعقد می‌کند و گای که رقیب حرفه‌ای لوملی بود، پیشنهاد حق‌الزحمه بیشتری در مقایسه با پیشنهاد لوملی به واگنر می‌دهد و او را ترغیب به نقض قرارداد اولیه‌اش با لوملی می‌کند (Zerbe Jr, 2001, pp.1104-1106)؛ البته برای مطالعه سیر تاریخی دعوی مسئولیت مدنی مداخله‌گر در نظام حقوقی کامن‌لا ر. ک به: Varadarajan, 2001, pp. 746.

2. Pareto Efficiency

۳. به‌منظور مطالعه کارایی پارتویی ر. ک به: کاتوزیان، ۱۳۸۰، ج ۳، صص ۳-۴.

قرارداد بستگی کامل به چگونگی چیدمان ضمانت اجراهای الزام به انجام عین تعهد و فسخ قرارداد و پرداخت خسارت دارد.

در حقوق ضمانت اجراهای قراردادی، الزام به انجام عین تعهد بدین معناست که متعهد ملزم به اجرای تعهد است و اصولاً فسخ قرارداد و پرداخت نمی‌تواند جایگزین انجام عین تعهد شود و باید فسخ ابتدایی قرارداد و پرداخت خسارت به‌طور استثنایی در قراردادها پذیرفته شود.

وانگهی، از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، هریک از نهادهای مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد، کارایی ویژه‌ای در حقوق تعهدات دارند و وجود آن‌ها ضروری است. بنابراین، دلیل اساسی که موجب پرداختن به بررسی تعامل دو نهاد حقوقی بالا می‌شود، این است که چنانچه الزام به انجام عین تعهد به‌عنوان قاعده کلی در قراردادها پیش‌بینی شود، دیگر مجالی برای طرح مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد وجود نخواهد داشت (Varadarajan, 2001, p. 741)؛ البته در صورتی که مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد پذیرفته شود، دیگر نباید قائل به تقدم الزام به انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد و پرداخت خسارت شد.

۲. نظریه‌های مربوط به تعامل مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و انجام عین تعهد

استادان حقوق مدنی ایران عموماً به تحلیل حقوقی مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد توجه داشته و به تبیین و توجیه شرایط و مبانی این مسؤلیت پرداخته‌اند (کاتوزیان، ۱۳۸۰، ج ۳، صص. ۳۲۰-۳۲۲؛ شهیدی، ۱۳۹۳، ج ۳، صص. ۲۱۷-۲۲۲)؛ البته برخی نویسندگان تحلیل اقتصادی حقوق قراردادها به «مسؤلیت اشخاص ثالث سهیم در نقض قرارداد» اشاره کرده‌اند (انصاری، ۱۳۹۳، صص. ۵۶۸-۵۷۰). با وجود این، نهاد حقوقی مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد در حقوق آمریکا نسبت به حقوق ایران ریشه‌دارتر است و حقوق‌دانان و اقتصاددانان آمریکایی افزون‌بر تحلیل حقوقی نهاد بالا، تعامل آن با الزام به انجام عین تعهد از منظر اقتصادی را مطالعه کرده‌اند (Varadarajan, 2001, p. 760). در واقع، در حقوق آمریکا دو نظریه در خصوص تعامل مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد با نظام ضمانت اجراهای قراردادی از جمله الزام به انجام عین تعهد دیده می‌شود.

۱.۱.۲ استقلال

منظور از استقلال مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد در حقوق آمریکا این است که مسئولیت مدنی اخیر مقوله «مسئولیت مدنی محور»^۱ است که ارتباطی با ضمانت اجرای نقض قرارداد (الزام به انجام عین تعهد) - که در حوزه حقوق تعهدات قراردادی به آن پرداخته می‌شود - ندارد. به دیگر سخن، با توجه به عنوان مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد که از مصادیق مسئولیت مدنی و الزامات خارج از قرارداد به حساب می‌آید، با استفاده از قواعد عمومی مسئولیت مدنی و ارائه «معیار اعمال غیرقانونی»^۲، در مقام تبیین مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد برآمد (Perlman, 1982, p. 70).

بدین ترتیب، به دلایل زیر، مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد مستقل از الزام به انجام عین تعهد است و ثالث انگیزه‌ای در ترغیب به نقض قرارداد و متعهد در عهدشکنی نخواهد داشت.

۱.۱.۲.۱ جرم‌انگاری نقض تعهدات و مداخله ثالث در نقض قرارداد

ورود قانون‌گذار و پیش‌بینی ضمانت اجرای کیفری و جرم‌انگاری نقض قرارداد چه از سوی اطراف قرارداد و چه از سوی اشخاص ثالث، از عوامل بازدارنده مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد به شمار می‌رود؛ زیرا هنگامی که متعهد و شخص ثالث از بابت نقض قرارداد و انتقال و دریافت موضوع قرارداد به‌عنوان مال غیر (متعهد) تحت تعقیب کیفری قرار گیرند و با مجازات حبس و جزای نقدی مواجه شوند، هیچ‌گاه نه متعهد انگیزه‌ای برای نقض قرارداد و نه ثالث برای ترغیب متعهد به نقض قرارداد خواهد داشت.

چنان‌که ملاحظه می‌شود، از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، قرارداد ابرازی برای تخصیص کارای منابع و افزایش رفاه اجتماعی است و چنانچه با پیش‌بینی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد بتوان وضعیت اشخاص درگیر (متعهد، متعهدله و ثالث) را بهبود بخشید، کارایی پارتویی تحقق یافته است و به‌سختی مبنایی برای جرم‌انگاری نقض تعهدات و مداخله ثالث در نقض قرارداد به ذهن متبادر می‌شود که این‌گونه موارد با کارایی تعارض دارند.

1. Tort-Based
2. Unlawful Means Test

۲.۱.۲. تقدم الزام به انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد و پرداخت خسارت

هنگامی می‌توان مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد را مطالعه کرد که انجام عین تعهد در عرض فسخ قرارداد و پرداخت خسارت بسته به انتخاب متعهد باشد تا ثالث انگیزه‌ای در ترغیب متعهد به نقض قرارداد و متعهد در عهدشکنی داشته باشد. بنابراین، در چنین فضایی از نظام حقوقی، سخن از پیوند و ارتباط مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد منطقی می‌نماید؛ زیرا در این فضا از نظام حقوقی به‌عنوان قاعده کلی، چنانچه متعهد به قرارداد وفادار نباشد، باید خسارت پرداخت کند و ملزم به اجرای عین تعهد نیست^۱ (Perillo, 2000, p. 1085) و تنها انجام عین تعهد در موردی قابل اجراست که پرداخت خسارت ناعادلانه است (Perillo, 2000, p. 1085; Schwartz, 1990, pp. 387-390).

در حقوق ایران نیز عبارات استادان حقوق مدنی بیش‌تر هماهنگ با استقلال مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث از الزام به انجام عین تعهد و استنباط آن از قواعد عمومی قراردادها یا مسؤلیت مدنی است. در واقع، به باور برخی حقوق‌دانان، بر اساس «قابلیت استناد قرارداد در برابر اشخاص ثالث»، آن‌ها مکلف‌اند که به قراردادهای دیگران به دیده احترام بنگرند و چنانچه با ترغیب متعهدله در نقض قرارداد شرکت کنند، «این اقدام نوعی تقصیر و اقدامی نامتعارف است» (کاتوزیان، ۱۳۸۰، ج ۳، ص. ۳۲۰).

همچنین، بعضی استادان حقوق، به مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد با استفاده از قاعده «اجتماع سبب و مباشر» پرداخته‌اند و از آنجاکه ثالث در نقض قرارداد سبب اقوی از مباشر (متعهد) نیست، مسؤلیت ثالث در نقض قرارداد را نفی کرده‌اند^۲ (شهیدی، ۱۳۹۳، ص. ۲۲۲).

با وجود این، نظریه اخیر قابل انتقاد می‌نماید؛ زیرا سبب اقوی از مباشر، ناظر به جایی است که مباشر به‌واسطه اکراه یا تهدید در حکم وسیله باشد تا عرفاً خسارت مستند به سبب باشد

1. The Rule of Breach Now, Pay Later

۲. البته در پاره‌ای از تحقیقات، به استناد قاعده حرمت اعانت در اثم و عدوان و انتساب عرفی خسارت، همکاری ثالث در نقض قرارداد از مصادیق اعانت در اثم و عدوان شمرده شده و عرفاً خسارت مستند به متعهد (مباشر) و سبب (ثالث) تلقی شده است (شیرخانی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۵۵).

در حالی که مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، تنها ثالث متعهد را ترغیب به نقض قرارداد می‌کند و پیشنهاد آن را به او می‌دهد و در فضایی تعاملی، نقض یا وفای قرارداد و سبک و سنگین کردن آن حسب منافع اقتصادی بسته به اراده متعهد است.

در قوانین ایران دلایل استقلال مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد از الزام به انجام عین تعهد وجود دارد؛ زیرا قانون‌گذار با تصویب قوانینی از قبیل ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر^۱ و ماده ۱۱۷ قانون ثبت اسناد و املاک^۲ و مانند این‌ها، مبادرت به جرم‌انگاری نقض تعهدات و مداخله ثالث در نقض قرارداد کرده است. بر همین پایه، متعهد انگیزه‌ای در نقض قرارداد ندارد و ثالث نیز متعهد را ترغیب به نقض قرارداد نمی‌کند. بنابراین، با وجود قوانین یادشده - که متعهد و ثالث را در معرض تعقیب کیفری و مجازات‌های شدید قرار می‌دهند - حسب مورد، آن‌ها انگیزه نقض یا ورود به قرارداد اولیه را نخواهند داشت و این قوانین با کارایی پارتویی تعارض دارند.

افزون بر این‌ها، در حقوق ایران، قاعده کلی با تقدم الزام به انجام عین تعهد بر فسخ قرارداد و پرداخت خسارت است و متعهدله باید الزام متعهد به انجام عین تعهد را از دادگاه بخواهد (مواد ۲۳۷ تا ۲۳۹ قانون مدنی) و تقدم اخیر با مداخله شخص ثالث در نقض قرارداد قابل جمع نیست.

۲.۲. پیوند و ارتباط

به موجب این نظریه - که برخی استادان تحلیل اقتصادی حقوق آمریکا به آن اعتقاد دارند - اساساً مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد موضوعی «قرارداد محور»^۳ است و در عمل این مسئولیت خلأهای نظام ضمانت اجراهای قراردادی را پوشش می‌دهد (Varadarajan, 2001, p. 749)؛ زیرا ضمانت اجراهای قراردادی متناسب میان دو طرف قرارداد است (طرفینی بودن ضمانت

۱. مطابق ماده ۱ قانون راجع به انتقال مال غیر، «هر کسی که مال غیر را با علم به اینکه مال غیر است به نحوی از انحاء عیناً یا منفعتاً بدون مجوز قانونی به دیگری منتقل کند، کلاهبردار محسوب [می‌شود] و همچنین است انتقال‌گیرنده که در حین معامله عالم به عدم مالکیت انتقال‌دهنده باشد».

۲. به استناد ماده ۱۱۷ قانون ثبت اسناد و املاک، «هر کس به موجب سند رسمی یا عادی نسبت به عین یا منفعت مالی (اعم از منقول یا غیرمنقول) حقی به شخص یا اشخاص داده و بعد نسبت به همان عین یا منفعت به موجب سند رسمی، معامله یا تعهدی معارض با حق مزبور بنماید، به حبس با اعمال شاقه از سه تا ده سال محکوم خواهد شد».

3. Contract-Based

اجراهای نقض تعهدات قراردادی) و چنانچه آن ضمانت اجراها کارایی لازم نسبت به ترغیب ثالث در نقض قرارداد را نداشته باشند، با توجه به ورود ثالث و سه‌طرفه شدن موضوع (متعهد، متعهدله و ثالث)، باید ضمانت اجراهای قراردادی اصلاح و بازنگری شوند. بنابراین، راهکارهای پوشش خلأهای نظام ضمانت اجراهای قراردادی در ارتباط با مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد چیست؟ آیا برای پوشش این‌گونه خلأها، تغییر نظام ضمانت اجرای قراردادی در خصوص الزام به انجام عین تعهد ضروری است یا بدون نیاز به تغییر و بازنگری، می‌توان مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد را به‌عنوان قاعده کلی پذیرفت و از موارد الزام به انجام عین تعهد در قراردادها کاست؟ آیا می‌توان به راهکار میانه‌ای برای سازگاری میان مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد رسید؟ از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، هریک از نهادهای حقوقی یادشده کارایی و کارویژه خود را دارند و نویسندگان تحلیل اقتصادی حقوق در مقام ارائه نظریه‌های مختلف به‌منظور سازگاری میان مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد با هدف تخصیص کارای منابع و افزایش رفاه اجتماعی و کاهش هزینه‌های معاملات برآمده‌اند.

۳. نظریه‌های مربوط به سازگاری

در ابتدا به نظریه‌های مربوط به سازگاری مسؤلیت مدنی مداخله‌گر در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد در حقوق آمریکا پرداخته می‌شود و سپس، نظریه مناسبی در این خصوص به قانون‌گذار ایرانی پیشنهاد می‌شود.

۱.۳. نظریه پرلمن (Perlman)

مطابق نظریه پرلمن که مسؤلیت مدنی مداخله‌گر در نقض قرارداد یک موضوع «مسؤلیت مدنی محور» است و به‌موجب معیار اعمال غیرقانونی^۱ در نقض قراردادها، در نتیجه ترغیب ثالث زمینه بروز مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد از بین می‌رود و نوبت به بررسی ارتباط مسؤلیت اخیر با نظام ضمانت اجراهای قراردادی (و الزام به انجام عین تعهد) و اصلاح و بازنگری ضمانت اجراها نمی‌رسد.

بنابراین، مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد باید به مواردی محدود شود که فعل ثالث عنوان مستقل شبه‌جرم^۱ مانند تدلیس داشته باشد (Dowling Jr, Perlman, 1982, p. 98; 1986, pp. 510-512). برای مثال، «الف» قرارداد استخدام با «ب» منعقد می‌کند و «ج» به‌عنوان ثالث «الف» را فریب می‌دهد تا قرارداد را نقض کند. بر همین مبنا، او اقدام به نقض قرارداد می‌کند. در این مثال، باید «ب» به دلیل نقض قرارداد علیه «الف» اقامه دعوی کند و «الف» نیز از بابت تدلیس در نقض قرارداد می‌تواند به «ج» رجوع کند.

البته چنان‌که پرلمن نیز اذعان دارد، بر گسترش شبه‌جرم سنتی تدلیس، ایراد وسعت دامنه خسارت و تحمیل هزینه‌های سنگین به دلیل اقامه دعاوی چندگانه وارد است که به تبیین آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱. وسعت دامنه خسارات: شبه‌جرم سنتی تدلیس در زمینه خسارت تمایزی میان خسارت مستقیم وارد به متعهدله و خسارت غیرمستقیم وارد به دیگر ذی‌نفعان در فرض اجرای تعهد ارائه نمی‌دهد و معیاری در مورد شرط جبران‌پذیر بودن خسارات غیرمستقیم ندارد.

برای مثال، «الف» تعهد به تدارک علوفه‌های دامی را به گروهی از دامداران در ازای مبلغ معینی می‌دهد و «ب» با ورود به قرارداد تدارک علوفه‌های دامی و ارائه پیشنهاد بیشتر، «ب» را ترغیب به نقض قرارداد منعقد می‌کند؛ چنان‌که ملاحظه می‌شود، در قرارداد اخیر می‌توان جامعه گسترده‌ای از جامعه هدف به‌عنوان ذی‌نفعان، از قبیل فروشندگان لبنیات دامی، فراورده‌های گوشتی و پروتئینی، تولیدهای چرمی و مانند این‌ها را در صورت اجرای قرارداد تصور کرد، چه‌بسا از بابت نقض قرارداد حتی به خود دامداران خساراتی از قبیل تلف دام به‌واسطه نرسیدن علوفه به آن‌ها، وارد فرایند اجرا و کارشناسی و مزایده شدن دامداری و برنده مزایده شناخته شدن بانک تسهیلات‌دهنده و تنظیم سند انتقال اجرایی آن به نام بانک در فرض اخذ تسهیلات و در رهن قرار دادن دامداری به‌عنوان توثیق برای اخذ تسهیلات بانکی از ناحیه دامداران وارد شود.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، شبه‌جرم سنتی تدلیس معیار دقیقی در زمینه تفکیک خسارت مستقیم و غیرمستقیم وارد به متعهدله و نیز خسارت غیرمستقیم وارد به دیگر ذی‌نفعان و حتی

اینکه ملاک تفکیک ذی‌نفع از غیرذی‌نفع چیست، ارائه نمی‌دهد. پس از جمله اشکال‌هایی که می‌توان به نظریه پرلمن وارد کرد، این است که در عمل چه بسا اشخاص مختلفی از بابت خواسته‌های متعدد علیه ثالث اقامه دعوی کنند (Perlman, 1982, p. 76-77) و دادگستری را با انبوه گسترده‌ای از دعاوی روبه‌رو سازد. بر همین پایه، از نظر تحلیل اقتصادی، ایرادهای مورد اشاره نوعی کارکرد ضد اقتصادی ایفا می‌کنند و حسب مورد، متعهد را از نقض قرارداد و ثالث را از ورود به قرارداد بازمی‌دارند. در صورتی که در مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، شرایط تحقق مسؤلیت و دامنه مسؤل شناخته شدن ثالث روشن است و به‌موجب آن، تنها ثالث می‌تواند در برابر متعهدله مسؤلیت داشته باشد.

۲. تحمیل هزینه‌های سنگین به دلیل اقامه دعاوی چندگانه: نتیجه مستقیم شبه‌جرم تدلیس این است که متعهدله علیه متعهد به دلیل نقض قرارداد اقامه دعوی کند و سپس، متعهد نیز به طرفیت ثالث طرح دعوی کند. اقامه این‌گونه دعاوی موجب می‌شود تا هزینه‌های گزاف به طرفین قرارداد و ثالث تحمیل شود و این تحمیل هزینه‌ها با کارایی پارتویی تعارض دارد. با وجود این، با پیش‌بینی نهاد حقوقی مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث، متعهدله می‌تواند مستقیماً به ثالث رجوع کند (Varadarajan, 2001, p. 748).

۲.۳. نظریه مک‌چسنی (Mc Chesney)

نظریه مک‌چسنی در خصوص ارتباط مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد با نظام ضمانت اجرای قراردادی از جمله الزام به انجام عین تعهد و پرداخت خسارت مبتنی بر چند فرض است.

اول اینکه، شبه‌جرم اغوا^۱ مربوط به جایی است که نظام ضمانت اجرای قراردادی جبران‌کننده کامل خسارات متعهدله باشد و قاعده نقض قرارداد و پرداخت خسارات متناسب با رابطه طرفین قرارداد است که منجر به کاهش هزینه معاملات می‌شود و نمی‌تواند کارایی لازم را بین سه طرف - متعهد، متعهدله و ثالث - داشته باشد.

دوم اینکه، عدم پذیرش مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد در رابطه سه طرف -

متعهد، متعهدله و ثالث - پذیرفته نیست؛ زیرا متعهد انگیزه‌ای در نقض قرارداد نخواهد داشت مگر اینکه ثالث قیمت بیشتری در مقایسه با قیمت متعهدله پیشنهاد دهد که لازمه آن، مذاکره میان متعهد و ثالث پیش از نقض قرارداد است.

سوم اینکه، پیش‌فرض نظریه نقض کارآمد قرارداد این است که خسارت وارد به متعهدله به‌طور خودکار و بدون نیاز به مذاکره با متعهدله و به صرف اراده متعهد قابل جبران است^۱ و می‌توان به راحتی رضایت متعهدله را تحصیل کرد، اشکال دارد؛ زیرا تحصیل رضایت متعهدله منوط به مذاکره پس از نقض میان متعهد و متعهدله است که این موضوع بر هزینه‌های معاملات می‌افزاید و هزینه‌های گزافی را به متعهد تحمیل می‌کند.

بنابراین، پیش‌بینی مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد منجر به کاهش مذاکرات چندباره (مرتبه نخست، میان ثالث و متعهد پیش از نقض قرارداد و مرتبه دوم، میان متعهد و متعهدله پس از نقض قرارداد) به مذاکره واحد می‌شود. در واقع، به باور مک‌چسنی باید مذاکره مستقیم میان ثالث و متعهدله صورت گیرد (Mc Chesney, 1996, p. 150-152) و از این طریق، می‌توان میان مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و انجام عین تعهد سازگاری ایجاد کرد.

با وجود این، ایرادهای گوناگونی به نظریه مک‌چسنی وارد به نظر می‌رسد که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. ایراد قابلیت واگذاری^۲ حقوق به دیگری: شرط توجیه مذاکره مستقیم میان ثالث و متعهدله این است که حقوق قراردادی متعهدله قابلیت واگذاری به دیگری داشته باشد تا ثالث بتواند با متعهدله پیش از نقض وارد مذاکره شود در حالی که بسیاری از حقوق قراردادی، به‌ویژه حقوقی که انجام آن‌ها قائم به تخصص متعهد است و شخص متعهد در فرایند اجرای تعهد نقش قابل توجه و اساسی دارد، قابلیت واگذاری به دیگری ندارند و در عمل، ثالث پس از توافق با متعهدله و مذاکره موفق با او، ناچار به اقامه دعوی علیه متعهد با خواسته اجرای عین تعهد می‌شود (Varadarajan, 2001, p. 751).

1. Automatic and Voluntary Compensation
2. Assignability

به‌طور کلی، نظریه مک‌چسنی مبنی بر کاهش مذاکرات چندباره به مذاکره واحد - که هدف آن کاستن از هزینه‌های معاملات است - شایان دفاع نیست؛ زیرا در عمل به‌جای مرحله مذاکره میان متعهد و ثالث پیش از نقض، مرحله اقامه دعوی علیه متعهد بعد از واگذاری حقوق از سوی ثالث (و مذاکره موفق میان ثالث و متعهدله) افزوده می‌شود که هزینه‌های سنگینی به ثالث تحمیل می‌کند.

۲. تعارض با کارایی پارتویی: چنان‌که ملاحظه شد، از نتیجه‌های نظریه مک‌چسنی مبنی بر مذاکره مستقیم میان ثالث و متعهدله، تحمیل دو هزینه به ثالث - هزینه‌های مذاکره پیشینی^۱ پیش از نقض قرارداد با متعهدله و هزینه‌های پسینی اقامه دعوی^۲ انجام عین تعهد علیه متعهد - است. پس این‌گونه هزینه‌ها موجب افزایش هزینه معاملات می‌شود و با کارایی پارتویی (افزودن بر ثروت یک طرف قرارداد بدون اینکه طرف دیگر متضرر شود) و تخصیص کارای منابع و افزایش رفاه اجتماعی تعارض دارد.

۳.۳. نظریه بیویر (BeVier)

به استناد این نظریه، باید منابع در اختیار اشخاصی قرار گیرد که بیشترین ارزش را برای آن قائل‌اند و پیش‌بینی مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد موجب تخصیص کارای منابع و افزایش رفاه اجتماعی می‌شود. بنابراین، برای مسؤلیت مدنی مداخله‌گر در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد باید میان قراردادهای ساده و پیچیده تفاوت گذاشت.

۱. منظور از قراردادهای ساده، قراردادهایی است که به‌راحتی می‌توان مشابه کالاها یا خدمات موضوع تعهد را در بازار تهیه کرد و در آن‌ها، ترجیح پرداخت خسارت بر انجام عین تعهد منطقی به نظر می‌رسد. در این‌گونه قراردادهای، اولویت با مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد است و انجام عین تعهد، توجیه اقتصادی ندارد؛ زیرا در نتیجه مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، از سویی متعهد با اجرای تعهد برای ثالث سود بیشتری عایدش می‌شود و از محل قیمت پیشنهادی ثالث خسارت متعهدله را نیز جبران می‌کند و از سوی دیگر، ثالث به کالاها یا خدمات مطلوب خودش می‌رسد.

---

1. Ex Ante Negotiation Costs
2. EX Post Litigation Costs

۲. این قراردادهای پیچیده که به راحتی نمی‌توان مشابه کالاها یا خدمات موضوع تعهد را از بازار تهیه کرد، به قراردادهای اطلاعات و رابطه‌محور^۱ تقسیم می‌شود.

منظور از قراردادهای اطلاعات‌محور، قراردادهایی است که متعهدله پیش از ورود به قرارداد، اطلاعات خاص ارزشمندی به وجود آورده است که به آن «اطلاعات قراردادی خاص»^۲ می‌گویند. این اطلاعات مبنای اساسی انعقاد قرارداد شمرده می‌شود. برای مثال، شرکت «الف» در راستای کنترل بخشی از شرکت «ب» و تعیین شرایط ضمن خرید سهام آن، اطلاعات بی‌بدیلی در خصوص آن شرکت مانند ارزش دارایی و معاملات سهامش ایجاد کرده است (BeVier, 1990, p. 899). در مثال یادشده، چنانچه شرکت «ب» به واسطه مداخله ثالث در قرارداد انتقال سهام، آن را نقض کند، اولویت با اجرای عین تعهد است و نوبت به مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و پرداخت خسارت نمی‌رسد (BeVier, 1990, pp. 916-917)؛ زیرا اجرای مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث موجب می‌شود تا او با ترغیب شرکت «ب» از اطلاعات خاص ایجاد شرکت «الف» بدون پرداخت هزینه‌ای، استفاده کند که در اصطلاح اقتصادی به آن «بهره‌وری بدون هزینه»^۳ گفته می‌شود و این‌گونه بهره‌وری‌ها پذیرفته نیست.

با وجود این، در قراردادهای رابطه‌محور یا مبتنی بر رابطه نمایندگی مانند وکالت و قراردادهای استخدام که از قراردادهای مبتنی بر روابط مدت‌دار - و نه حقوق و تعهدات مستقل - هستند، به دلیل دشواری تعیین انجام عین تعهد در آن‌ها، مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد کارایی دارد؛ البته به منظور جلوگیری از فرصت‌گرایی و بهره‌وری بدون هزینه ثالث، باید مذاکره میان او و متعهدله انجام شود (BeVier, 1990, pp. 909-910).

البته در مقام ارزیابی نظریه بیویر می‌توان گفت نکته قابل ملاحظه آن، تلقی ارتباط مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد با نظام ضمانت اجرای قراردادی از جمله الزام به انجام عین تعهد و پوشش دادن خلأهای آن نظام است (موضوع قراردادمحور).

با این وصف، اشکالی که می‌توان به نظریه یادشده گرفت، این است که در قراردادهای اطلاعات‌محور نیز می‌توان فرصت‌گرایی و بهره‌وری بدون هزینه ثالث را با توسل به سازوکار

---

1. Informational and Relational Contracts
2. Contract - Specific Information
3. Free-Rider

پیش‌بینی مذاکره میان او و متعهدله از بین برد تا در این‌گونه قراردادها نیز منابع در اختیار اشخاصی قرار گیرد که بیشترین ارزش را برای آن قائل‌اند؛ زیرا مبنای تلاش نویسندگان برای سازگاری میان مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد، دست یافتن به کارایی پارتویی است و در قراردادهای اطلاعات‌محور نیز با مذاکره میان ثالث و متعهدله این کارایی به دست می‌آید.

۴.۳. نظریه برگزیده در حقوق ایران

برخلاف نظریه مشهور استادان تحلیل اقتصادی آمریکایی، در حقوق ایران به‌منظور سازگاری میان پیامدهای ناشی از مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد، تغییر نظام ضمانت اجرای قراردادی در خصوص الزام به انجام عین تعهد، فسخ قرارداد و پرداخت خسارت ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین، چنانچه قانون‌گذار ایرانی در مقام توجیه‌پذیری نظام ضمانت اجرای با تحلیل اقتصادی حقوق باشد تا زمینه بروز نقض کارآمد قراردادها و مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد فراهم شود، باید در عرض انجام عین تعهد، امکان فسخ قرارداد و پرداخت خسارت بسته به انتخاب متعهد را نیز پیش‌بینی کند؛ زیرا تا وقتی که در حقوق ایران، تقدم با انجام عین تعهد در قراردادهای باشد و متعهدله بتواند الزام او به انجام عین تعهد را از دادگاه بخواهد، ثالث انگیزه‌ای در ورود به قرارداد و نیز متعهد در نقض آن نخواهد داشت.

افزون‌براین، از نظر تحلیل اقتصادی حقوق، پیش‌بینی نهاد حقوقی مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد به معنای مرسوم در حقوق آمریکا در نظام حقوقی ایران ضروری می‌نماید؛ البته پس از اصلاح نظام ضمانت اجرای قراردادی (امکان فسخ قرارداد و پرداخت خسارات در عرض انجام عین تعهد بسته به انتخاب متعهد)، نوبت به بررسی سازگاری مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد می‌رسد.

در قراردادهای مربوط به حقوق مصرف‌کنندگان، حمایت از آنها ایجاب می‌کند که الزام به انجام عین تعهد بر مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث تقدم داشته باشد. باوجوداین، در قراردادهای تجارتي که موضوع آنها اموال است و در قراردادهای انتقال کالاهای موجود که عین کلی یا کلی

در معین هستند^۱، تقدم مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قراردادها بر الزام به انجام عین تعهد کارایی بیشتری دارد.

البته در قراردادهای ساخت و سفارش کالاها و عرضه خدمات باید میان دو حالت تفاوت گذاشت.

۱. مشابه کالاها و خدمات مورد سفارش در بازار به سهولت قابل تهیه است. در این حالت، مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قراردادها کارا تر است و منجر به تخصیص کارایی منابع و در نهایت، کارایی پارتویی می‌شود و به تعبیر حقوق اقتصادی، نقض کارآمد است؛ زیرا متعهد با دریافت قیمت پیشنهادی، هم خسارت وارد به متعهدله را جبران می‌کند و هم سود بیشتر در مقایسه با اجرای قرارداد اولیه عایدش می‌شود و ثالث نیز به مطلوب خودش می‌رسد.
۲. مشابه کالاها و خدمات مورد سفارش در بازار به راحتی قابل تهیه نیست. در این حالت، کارایی با تقدم الزام به انجام عین تعهد است؛ زیرا تقدم مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد موجب می‌شود تا بهتر شدن وضعیت متعهد با بدتر شدن وضعیت متعهدله همراه باشد و اساساً با کارایی پارتویی تعارض دارد و این‌گونه نقض‌ها فرصت‌گرایانه شمرده می‌شوند.

نتیجه‌گیری

از نگاه تحلیل اقتصادی حقوق، باید منابع به دلیل کمیابی آن‌ها در اختیار اشخاصی قرار گیرد که بیشترین بها را به منابع می‌دهند. بررسی مسئولیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد در حقوق آمریکا نشان می‌دهد که این مسئولیت می‌تواند نقش اساسی در تخصیص کارایی منابع و در نهایت، کارایی پارتویی داشته باشد؛ زیرا دلیل دخالت ثالث در قرارداد دیگران این است که او ارزش بیشتر از متعهدله برای موضوع تعهد قائل است و به همین دلیل، قیمت پیشنهادی او بیشتر از قیمت متعهدله است و در صورت فرض نقض قرارداد، متعهد از محل مبلغ دریافتی هم خسارت وارد به متعهدله را جبران می‌کند و هم سود بیشتری به دست می‌آورد. در حقوق آمریکا در تعارض میان

---

۱. در حقوق ایران، چنانچه مبیع عین معین باشد، به محض انعقاد قرارداد، مبیع به خریدار انتقال می‌یابد و در آن، الزام به انجام عین تعهد قابل بحث نیست. به همین دلیل، قراردادهای انتقال کالاها موجود به عین کلی یا کلی در معین اختصاص یافته است.

مسئولیت مدنی مداخله‌گر در نقض قرارداد و الزام به انجام عین تعهد، اصولاً تقدم با مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد است مگر اینکه متعهدله نتواند به راحتی کالا یا خدمات موضوع تعهد را در بازار تهیه کند یا نتیجه مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، بهره‌وری بدون هزینه و فرصت‌گرایی ثالث در نقض قرارداد باشد.

با وجود این، در حقوق ایران در ابتدا تغییر نظام ضمانت اجرای قراردادی در زمینه الزام به انجام عین تعهد و فسخ قرارداد ضروری است و سپس، قانون‌گذار با پیش‌بینی مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد، بر حسب جنبه قراردادها (تجارتی یا عادی یا مصرفی) و موضوع آنها (انتقال کالاهای موجود یا سفارش و ساخت کالاها یا عرصه خدمات) به شرح زیر قائل به تقدم مسؤلیت مدنی مداخله‌گر در نقض قرارداد یا الزام به انجام عین تعهد شود.

در قراردادهای مربوط به مصرف‌کنندگان، لزوم حمایت از آنها به عنوان طرف ضعیف قراردادها، ایجاب می‌کند که تقدم با الزام به انجام عین تعهد باشد. با وجود این، در قراردادهای تجارتي یا عادی به عنوان قاعده کلی، تقدم با مسؤلیت مدنی مداخله‌گر ثالث در نقض قرارداد است مگر اینکه کالاهای مورد تعهد به سهولت در بازار قابل تهیه نباشد یا اینکه تخصص متعهد نقش اساسی در انعقاد قرارداد سفارش و ساخت کالاها یا عرضه خدمات داشته باشد و نقض قرارداد به واسطه مداخله ثالث جنبه فرصت‌گرایی داشته باشد.

منابع

- ۱) انصاری، مهدی (۱۳۹۳). تحلیل اقتصادی حقوق قراردادها. چاپ ۲، تهران: جنگل.
- ۲) شهیدی، مهدی (۱۳۹۳). حقوق مدنی؛ آثار قراردادها و تعهدات (جلد ۳). چاپ ۶، تهران: مجد.
- ۳) شیرخانی، پوریا؛ موحدی‌فرد، محمد و قبولی درافشان، محمدمهدی (۱۳۹۴). مسئولیت مدنی ناشی از همکاری ثالث در نقض تعهدات قراردادی؛ مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه، بلژیک و ایران با رویکرد فقهی. پژوهشنامه حقوق اسلامی، پیاپی ۴۲، صص. ۴۷-۶۸. doi: 10.30497/law.2016.1821
- ۴) کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۰). حقوق مدنی؛ قواعد عمومی قراردادها (جلد ۳). چاپ ۳، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ۵) وجدانی فخر، قدرت‌الله (۱۴۲۶ق). الجواهر الفخریة فی شرح الروضة البهیة (جلد ۶). چاپ ۲، تهران: سمای قلم.
- 6) Arbel, Y. A. (2015). Contract remedies in action: Specific performance. West Virginia Law Review, 118.
- 7) BeVier, L. R. (1990). Reconsidering inducement. Virginia Law Review, 76(5), August.
- 8) Dowling Jr, D. (1986). A contract theory for a complex tort: Limiting interference with contract beyond the unlawful means test. University of Miami Law Review, 40.
- 9) Eisenberg, M. A. (2005). Actual and virtual specific performance, the theory of efficient breach, and the indifference principle in contract law. California Law Review, 93.
- 10) Kronman, A. T. (1978). Specific performance. The University of Chicago Law Review, 45.
- 11) McChesney, F. S. (1999). Tortious interference with contract versus "efficient" breach: Theory and empirical evidence. Journal of Legal Studies, University of Chicago, 28.
- 12) Perillo, J. M. (2000). Misreading Oliver Wendell Holmes on efficient breach and tortious interference. Fordham Law Review, 68.
- 13) Perlman, H. S. (1982). Interference with contract and other economic expectancies: A clash of tort and contract doctrine. The University of Chicago Law Review, 49.
- 14) Schwartz, A. (1979). The case for specific performance. Yale Law School Legal Scholarship Repository, Faculty Scholarship Series.
- 15) Schwartz, A. (1990). The myth that promisees prefer supra-compensatory remedies: An analysis of contracting for damage measure. The Yale Law Journal, 100.
- 16) Varadarajan, D. (2001). Tortious interference and the law of contract: The case for specific performance revisited. The Yale University of Law, 111. New York.
- 17) Woodward Jr, W. J. (1996). Contractarians, community, and the tort of

interference with contract. Minnesota Law Review, 80.

18) Zerbe Jr, R. O. (2001). Economic efficiency in law and economics. Edward Elgar. Great Britain.

References

- 1) Anṣārī, Maḥdī (1393 SH/2014). Taḥlīl-i Iqtisādī-yi Ḥuqūq-i Qarārdādḥā [Economic Analysis of Contract Law]. Chāp 2, Tehran: Jangal [in Persian].
- 2) Arbel, Y. A. (2015). Contract remedies in action: Specific performance. *West Virginia Law Review*, 118.
- 3) BeVier, L. R. (1990). Reconsidering inducement. *Virginia Law Review*, 76(5), August.
- 4) Dowling Jr, D. (1986). A contract theory for a complex tort: Limiting interference with contract beyond the unlawful means test. *University of Miami Law Review*, 40.
- 5) Eisenberg, M. A. (2005). Actual and virtual specific performance, the theory of efficient breach, and the indifference principle in contract law. *California Law Review*, 93.
- 6) Kātūzīyān, Nāṣir (1380 SH/2001). Ḥuqūq-i Madanī; Qavā'id-i 'Umūmī-yi Qarārdādḥā (Vol. 3) [Civil Law; General Principles of Contracts]. Chāp 3, Tehran: Shirkat-i Sahāmī-yi Intishār [in Persian].
- 7) Kronman, A. T. (1978). Specific performance. *The University of Chicago Law Review*, 45.
- 8) McChesney, F. S. (1999). Tortious interference with contract versus "efficient" breach: Theory and empirical evidence. *Journal of Legal Studies*, University of Chicago, 28.
- 9) Perillo, J. M. (2000). Misreading Oliver Wendell Holmes on efficient breach and tortious interference. *Fordham Law Review*, 68.
- 10) Perlman, H. S. (1982). Interference with contract and other economic expectancies: A clash of tort and contract doctrine. *The University of Chicago Law Review*, 49.
- 11) Schwartz, A. (1979). The case for specific performance. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, Faculty Scholarship Series.
- 12) Schwartz, A. (1990). The myth that promisees prefer supracompensatory remedies: An analysis of contracting for damage measure. *The Yale Law Journal*, 100.
- 13) Shahīdī, Maḥdī (1393 SH/2014). Ḥuqūq-i Madanī; Āthār-i Qarārdādḥā va Ta'ahhūdāt (Vol. 3) [Civil Law; Effects of Contracts and Obligations]. Chāp 6, Tehran: Majd [in Persian].
- 14) Shīrkhānī, Pūryā; Mūḥādī-Fard, Muḥammad; Qabūli Dorrāfshān, Muḥammad-Maḥdī (1394 SH/2015). Mas'ūliyat-i Madanī Nāshī az Hamkāri-i Ṣālis dar Naqz-i Ta'ahhūdāt-i Qarārdādī; Mutāla'a-yi Taṭbīqī dar Ḥuqūq-i Farānsa, Bālzḥik va Īrān bā Rūykard-i Fiqhī [The Civil Liability of Third-party Cooperation in Breach of Contractual Obligations (A Comparative Study in Legal Systems of France, Belgium and Iran with Regard to Imāmyyah Jurisprudence)]. *Pazūhishnāma-ye Ḥuqūq-i Islāmī* [Journal of Islamic Law Research], No. 42, pp. 47-68. doi: 10.30497/law.2016.1821 [in Persian].
- 15) Varadarajan, D. (2001). Tortious interference and the law of contract: The case for specific performance revisited. *The Yale University of Law*, 111. New York.

- 16) Wijdānī Fakhr, Qudrat-Allāh (1426 AH/2005). Al-Jawāhir al-Fakhrīyah fi Sharḥ al-Rawḍah al-Bahīyah (Vol. 6). Chāp 2, Tehran: Samā-yi Qalam [in Arabic].
- 17) Woodward Jr, W. J. (1996). Contractarians, community, and the tort of interference with contract. Minnesota Law Review, 80.
- 18) Zerbe Jr, R. O. (2001). Economic efficiency in law and economics. Edward Elgar. Great Britain.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی